UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA INNOVATSION YONDASHUVLAR, MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

Almamatova Mavluda Rustam qizi – Guliston davlat pedagogika instituti “Miliy g‘oya va falsafa” kafedrasi stajor o‘qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada uzluksiz ta’lim tizimining bugungi kundagi ahamiyati, uning innovatsion rivojlanish bosqichlari va mavjud muammolar tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda hayot davomida ta’lim olish zarurati ortib borayotgani sababli uzluksiz ta’lim konsepsiyasining dolzarbligi yoritiladi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlarning o‘rni, ularni samarali tatbiq etish yo‘llari va milliy ta’lim tizimidagi real holatlar tahlil qilinadi. Muammolar va ularning echimlariga alohida e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: uzluksiz ta’lim, innovatsion yondashuv, ta’lim texnologiyalari, muammolar, raqamli ta’lim;

Kirish. Zamonaviy globallashuv jarayonida inson kapitalining asosiy poydevorini tashkil etuvchi ta’lim tizimi jadal sur’atlarda rivojlanib bormoqda. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, robototexnika, biotexnologiya kabi ilg‘or sohalarning taraqqiyoti ta’lim sohasiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Endilikda ta’lim bir martalik yoki qisqa muddatli bosqich emas, balki inson hayoti davomida uzluksiz olib borilishi lozim bo‘lgan jarayonga aylangan. Shu sababli, “uzluksiz ta’lim” yoki “hayot davomida ta’lim” (lifelong learning) tushunchasi zamonaviy pedagogika va ijtimoiy rivojlanish strategiyalarining markaziga chiqdi.

Uzluksiz ta’lim deganda, shaxsning butun hayoti davomida o‘z bilim va ko‘nikmalarini doimiy ravishda rivojlantirib borishi, jamiyat va mehnat bozori talablariga moslashuvi tushuniladi. Bu modelda ta’lim jarayoni maktabgacha ta’limdan boshlanib, umumiy o‘rta ta’lim, kasb-hunar, oliy ta’lim, kadrlar malakasini oshirish va qayta tayyorlash shakllarida davom etadi. Mazkur tizimning asosiy maqsadi – har bir fuqaroga o‘z hayoti davomida shaxsiy va kasbiy jihatdan rivojlanish imkoniyatini yaratishdir.

O‘zbekiston Respublikasi ta’lim tizimida ham uzluksiz ta’lim tamoyillari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, 2030-yilga qadar mo‘ljallangan ta’lim strategiyalarida shaxsning intellektual salohiyatini muntazam rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni o‘quv jarayoniga joriy etish, malaka oshirish tizimini kuchaytirish bo‘yicha muhim vazifalar belgilanmoqda [1]. Raqamli transformatsiya, ta’limning moslashuvchanligi, ochiq ta’lim resurslari va individual yondashuv – uzluksiz ta’lim samaradorligini ta’minlovchi asosiy omillar sifatida maydonga chiqmoqda.

Biroq, amalda bu jarayon ko‘plab muammolar bilan ham to‘qnash kelmoqda. Jumladan, innovatsion texnologiyalarning barcha bosqichlarga to‘liq joriy qilinmasligi, o‘qituvchilar va ta’lim oluvchilarning tayyorgarlik darajasi, infratuzilmadagi nomutanosibliklar, hamda kontent va metodik resurslarning etarli emasligi ushbu tizimning to‘liq ishlashiga to‘sqinlik qilmoqda.

Shunday ekan, ushbu maqolada uzluksiz ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarning mohiyati, ulardan samarali foydalanish yo‘llari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar tahlil qilinadi. Maqola dolzarb mavzuni yoritish

bilan birga, O‘zbekiston sharoitida uzluksiz ta’limni yanada rivojlantirish “Raqamli ta’lim platformalarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” ilmiy-amaliy asoslangan tavsiyalarni ilgari suradi [2].

Uzluksiz ta’lim – bu insonning butun umri davomida ta’lim olishini anglatadi. U quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

- **Maktabgacha ta’lim:** Erta rivojlanish bosqichi, zamonaviy metodikalar (o‘yin orqali o‘rgatish, STEAM);
- **Umumiy o‘rta ta’lim:** Bilim asoslari, kompetensiya shakllanishi;
- **O‘rta maxsus va kasb-hunar ta’limi:** Amaliy ko‘nikmalar va kasbiy tayyorgarlik;
- **Oliy ta’lim va ilmiy izlanishlar:** Mutaxassislikni chuqurlashtirish;
- **Kadrlarni qayta tayyorlash va malaka oshirish:** Mehnat bozorining talablariga moslashish.

Uzluksiz ta’lim zamonaviy dunyoda o‘zgaruvchan iqtisodiy va texnologik sharoitlarga tezda moslasha oladigan jamiyat barpo etishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Innovatsion yondashuvlar – ta’limda yangicha metodlar, texnologiyalar, tashkiliy shakllar va vositalarni qo‘llash orqali o‘qitish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Uzluksiz ta’limda quyidagi innovatsiyalar dolzarb hisoblanadi:

- Raqamli platformalar: Moodle, Coursera, EdX, ZiyoNet, EduMarket.
- Masofaviy va gibrid o‘qitish: pandemiyadan keyin keng yoyildi.
- Sun’iy intellekt yordami: Talabaning individual xususiyatlariga mos o‘qitish.
- Modul asosida o‘qitish: Yangi bilimni mustaqil egallashga yordam beradi.
- STEAM-ta’lim: Fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematikani integratsiyalash.

Tadqiqot metodologiyasi va adabiyotlari. Ushbu tadqiqotda uzluksiz ta’lim tizimida innovatsion yondashuvlarning o‘rni, amaliy qo‘llanilishi, mavjud muammolar va ularni hal etish yo‘llari chuqur tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvi zamonaviy pedagogika va ta’lim siyosatiga oid nazariy qarashlar, milliy qonunchilik asoslari, xalqaro tajribalar hamda amaliy kuzatishlarga asoslanadi.

Tadqiqot quyidagi metod va yondashuvlar asosida olib borildi:

Nazariy-tahliliy metod. Bu yondashuv orqali uzluksiz ta’lim tizimining konseptual asoslari, tarixiy taraqqiyot bosqichlari va zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilindi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlarning pedagogik asoslari, fan-texnika yutuqlari bilan ta’lim o‘rtasidagi uzviy bog‘liqliklar ko‘rib chiqildi.

Bu yondashuv orqali uzluksiz ta’lim tizimining konseptual asoslari, tarixiy taraqqiyot bosqichlari va zamonaviy rivojlanish tendensiyalari tahlil qilindi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlarning pedagogik asoslari, fan-texnika yutuqlari bilan ta’lim o‘rtasidagi uzviy bog‘liqliklar ko‘rib chiqild

Taqqoslovchi tahlil. O‘zbekistonning uzluksiz ta’lim modeli ilg‘or xalqaro tajribalar bilan solishtirildi. Xususan, Finlyandiya, Janubiy Koreya, Estoniya, Germaniya va Singapur kabi mamlakatlarda uzluksiz ta’lim va innovatsiyalarni joriy etish amaliyoti tahlil qilindi. Bu taqqoslov orqali O‘zbekiston sharoitiga mos, ammo dunyodagi ilg‘or tajribalarni integratsiya qilish imkoniyatlari aniqlashtirildi.

Empirik tahlil va amaliy kuzatish. Uzluksiz ta’limning turli bosqichlarida (maktabgacha, umumiy o‘rta, kasb-hunar, oliy, va malaka oshirish tizimi) innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi, ularning real amaliyoti o‘rganildi. Bu borada:

- O‘zbekiston hududlarida joylashgan bir nechta ta’lim muassasalarining faoliyati kuzatildi;
- Masofaviy ta’lim platformalari (Moodle, ZiyoNET, OpenEdu.uz) imkoniyatlari tahlil qilindi;
- Ta’limdagi raqamli vositalar (interaktiv doskalar, AI-yordamida test tizimlari, AR/VR platformalar) o‘rganildi.

Bu yondashuv real muammolar va mavjud infratuzilmaviy cheklovlarni aniqlash imkonini berdi.

Sotsiologik tadqiqot. Tadqiqot doirasida bir qator o‘qituvchilar, pedagoglar, metodistlar, oliy o‘quv yurtlari talabalari va malaka oshirayotgan mutaxassislar orasida so‘rovnomalar o‘tkazildi. Savollar quyidagi yo‘nalishlarda bo‘ldi:

- Innovatsion texnologiyalardan foydalanish darajasi;
- Texnik ta’minot va pedagogik tayyorgarlik;
- O‘quvchilarning (yoki talabalar) innovatsion vositalarga munosabati;
- Amaldagi muammolar va taklif etilayotgan echimlar bo‘yicha subyektiv fikrlar.

Shuningdek, soha mutaxassislari bilan o‘tkazilgan chuqur suhbatlar orqali ularning nazariy va amaliy tajribalari umumlashtirildi.

- Tahliliy-uslubiy yondashuv – mavjud milliy va xalqaro ta’lim tizimi tajribalari, qonunchilik hujjatlari, strategiyalar va dasturlar asosida uzluksiz ta’limga oid mavjud muammo va imkoniyatlar o‘rganildi.

- Taqqoslovchi tahlil – O‘zbekiston ta’lim tizimi holati boshqa ilg‘or davlatlar Finlyandiya, Janubiy Koreya, Estoniya, Singapur davlatlar tajribasi bilan qiyoslab o‘rganildi [3].

- Empirik metodlar – mavjud statistik ma’lumotlar, so‘rovnoma natijalari va amaliy tajribalar asosida uzluksiz ta’limdagi real holat aks ettirildi.

- Ekspert suhbatlari – soha mutaxassislari, oliy ta’lim muassasalari o‘qituvchilari va ta’limni raqamlashtirish bilan shug‘ullanuvchi ekspertlar bilan suhbatlar asosida muammolar va istiqbollar aniqlashtirildi. Bu metodologik yondashuvlar asosida aniqlangan faktlar, statistikalar va ekspert fikrlari tahlil qilinib, uzluksiz ta’limda innovatsion yondashuvlarning amaliy ahamiyati ochib berildi.

So‘nggi yillarda ta’lim tizimining barcha bo‘g‘inlariga innovatsion texnologiyalarni joriy etish, raqamli ta’lim muhitini shakllantirish va hayot davomida ta’lim olish konsepsiyasini amaliyotga tadbiq etish borasida bir qator o‘zbek olimlari samarali ilmiy izlanishlar olib bormoqda. Quyida ushbu sohalarda tan olingan milliy olimlar, ularning ilmiy ishlari va bu ishlarga tayanilgan manbalar haqida kengaytirilgan ma’lumotlar keltirilgan. Professor Qodirova N. T. O‘zbekiston ta’lim tizimida uzluksiz ta’lim konsepsiyasini ilmiy jihatdan o‘rganib kelayotgan etakchi mutaxassislardan biridir. Uning “Uzluksiz ta’lim: nazariya va amaliyot” nomli ilmiy monografiyasi (Toshkent, 2021) [4], uzluksiz ta’lim tizimining nazariy asoslari, milliy modelini shakllantirish, shaxsning hayot davomida o‘qib-o‘rganishga tayyorligini ta’minlash borasida keng qamrovli tahlillarni o‘z ichiga oladi. U mazkur yo‘nalishda kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘quv dasturlarini loyihalash usullarini ham chuqur yoritgan.

Pedagogika fanlari doktori Sharipov N. O‘zbekistonda innovatsion pedagogika bo‘yicha etakchi olimlardan biri hisoblanadi. U “Innovatsion pedagogika asoslari” (2019) asarida zamonaviy o‘qitish metodlari, ta’lim texnologiyalarining rivojlanish bosqichlari va o‘quvchi-yoshlarning faol fikrlashini shakllantirishdagi metodik yondashuvlar haqida chuqur ilmiy tahlillar olib borgan [5]. Uning tadqiqotlari bugungi ta’lim tizimida raqamli transformatsiyaning zaruriyati va natijalari bilan bog‘liq masalalarni ham yoritadi.

O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida raqamli pedagogika, elektron o‘quv muhitini shakllantirish va masofaviy o‘qitish texnologiyalari bo‘yicha faol ilmiy izlanishlar olib borayotgan olima. Alimova Z. ta’lim jarayonida mustaqil o‘rganish va o‘quvchilarning o‘z-o‘zini nazorat qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan texnologik yondashuvlarni tadqiq qilgan. Uning maqolalari ko‘plab respublika va xorijiy jurnallarda chop etilgan [6]. Masofaviy va raqamli ta’lim texnologiyalari, shuningdek, elektron o‘quv kontentini ishlab chiqish borasida ixtisoslashgan pedagogika fanlari nomzodi. Uning “Elektron ta’lim muhitini yaratish texnologiyalari” nomli metodik qo‘llanmasi 2020-yilda chop etilgan bo‘lib, zamonaviy AKT vositalari asosida ta’lim jarayonini samarali tashkil etish bo‘yicha qimmatli tavsiyalarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, u ta’lim platformalarini joriy etish bo‘yicha amaliy loyihalarda ham ishtirok etgan.

Yuqoridagi olimlar ishlaridan tashqari, quyidagi manbalar va nashrlar ushbu yo‘nalishda ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi:

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari – Ta’lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan PF 60 (2022-yil) farmoni, "Raqamli O‘zbekiston – 2030" konsepsiyasi va boshqa hujjatlar.
- UNESCO, OECD va World Bank – hayot davomida ta’lim olish, raqamli pedagogika va ta’lim transformatsiyasi bo‘yicha xalqaro hisobotlar.
- “Ilm-fan va innovatsiyalar”, “Ta’lim”, “Pedagogik mahorat” kabi milliy ilmiy jurnallar – innovatsion yondashuvlar bo‘yicha dolzarb maqolalar e’lon qilinadi.
- ZiyoNET, EduMarket, OpenEdu.uz – ochiq ta’lim resurslari va metodik materiallar.

Tahlil va natijalar. O‘zbekiston ta’lim tizimida uzluksiz ta’lim tamoyillarini hayotga tatbiq etish, ayniqsa raqamli va innovatsion texnologiyalarni keng qo‘llash orqali ta’lim samaradorligini oshirish bugungi kunda ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Olib borilgan nazariy va empirik tahlillar asosida quyidagi muhim jihatlar aniqlab olindi:

1. Innovatsion texnologiyalar uzluksiz ta’limni rivojlantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, innovatsion texnologiyalar (masalan, raqamli o‘quv platformalari, masofaviy ta’lim tizimlari, sun’iy intellekt asosidagi o‘quv dasturlari) uzluksiz ta’lim jarayonining sifatini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda. Jumladan, OpenEdu.uz, ZiyoNET, Google Classroom, Moodle kabi platformalardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantirmoqda. Ayniqsa, oliy va kasbiy ta’lim bosqichlarida bu texnologiyalar o‘z samarasini bermoqda.

2. O‘qituvchilarning raqamli savodxonligi etarli darajada emas. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, innovatsion vositalardan foydalanish imkoniyati mavjud bo‘lishiga qaramay, ko‘plab o‘qituvchilarning AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) bo‘yicha tayyorgarligi past darajada. So‘rovnomalar natijasiga ko‘ra, ishtirokchilarning 48 foizi

interaktiv platformalar bilan ishlashda qiynalishini bildirgan. Bu esa o‘qituvchilarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

3. Raqamli infratuzilmaning nomutanosib rivojlanishi tizimli muammo sifatida mavjud. Hududlar bo‘yicha olib borilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, shahar va tumanlardagi ta’lim muassasalari o‘rtasida texnik ta’minot, internet tezligi, raqamli vositalarning mavjudligi bo‘yicha sezilarli tafovutlar mavjud. Bu esa uzluksiz ta’limga teng imkoniyatlar yaratish yo‘lida to‘siq bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, qishloq joylaridagi maktab va kasb-hunar ta’lim muassasalari bu borada ortda qolmoqda.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish va barqaror rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta’limning barcha bosqichlarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, o‘quv jarayonini raqamlashtirish va masofaviy ta’lim vositalaridan oqilona foydalanish zarurati ortib bormoqda. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasining so‘nggi yillarda qabul qilgan normativ-huquqiy hujjatlari, davlat strategiyalari va milliy dasturlar ta’limda innovatsiyalarni joriy etish uchun mustahkam asos yaratmoqda**.**

Uzluksiz ta’lim tizimini innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish – bu zamon talabi, jamiyat ehtiyoji va taraqqiyot zaruratidir. Ilmiy asoslangan strategiyalar, malakali pedagoglar, rivojlangan infratuzilma va faol o‘quvchi-talabalar sinergiyasi asosida barqaror va samarali uzluksiz ta’lim modeli shakllantirilishi mumkin. Bu esa O‘zbekistonning inson kapitalini rivojlantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli farmoni – “Ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi”.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-iyuldagi 433-son qarori – “Raqamli ta’lim platformalarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

3. UNESCO. (2022). Lifelong Learning for Sustainable Development: A Global Perspective. Paris: UNESCO Publishing.

4. Qodirova N.T., Toshmatov A.S. – Uzluksiz ta’lim: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.

5. Sharipov N. U “Innovatsion pedagogika asoslari”. – Toshkent, 2019.

6. Alimova Z. “Elektron ta’lim muhitini yaratish texnologiyalari”. – Toshkent, 2022.